

Nr 175.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående provisoriska avlöningsbestämmelser under budgetåret 1941/42 för lärare vid folk- och småskolor m. m.; given Stockholms slott den 21 mars 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS,¹ MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet:

Samtidigt med att ny lönereglering från och med den 1 juli 1939 genomfördes för befattningshavare inom den civila statsförvaltningen vidtogs även en provisorisk lönereglering för lärare vid folk- och småskolor och med dem i avlöningshänseende likställda befattningshavare samt för nomadlärare. För budgetåret 1939/40 utfärdades sålunda den 15 juni 1939 kungörelser (nr 469 och 470), varigenom viss anpassning av nämnda lärargrupper av löningsförhållanden till civila avlöningsreglementets bestämmelser skedde.

Nämnda provisoriska avlöningsbestämmelser grundade sig på den förut-sättningen, att folk- och småskollärarnas samt nomadlärarnas särskilda av-löningsreglementen alltjämt skulle vara i princip gällande. I följande hän-seenden gjordes emellertid jämkningar med hänsyn till civila avlöningsregle-mentets bestämmelser: Lönebelopp och belopp för kallortstillägg enligt folk- och småskollärarnas samt nomadlärarnas avlöningsreglementen ersattes med motsvarande belopp enligt civila avlöningsreglementet; dyrtidstillägg ersattes med rörligt tillägg; tjänstledighetsavdrag vid sjukdom och därmed i avdrags-hänseende likställda tjänstgöringshinder ersattes med avdrag motsvarande civila avlöningsreglementets A-avdrag; vissa lönetillägg ävensom arvodesbe-lopp för timlärare omreglerades med hänsyn till bortfallande dyrtidstillägg. Dessutom meddelades bestämmelser i fråga om övergångsvis utgående barn-tillägg i anslutning till för statliga befattningshavare gällande grunder.

Då enligt de provisoriska bestämmelserna personlig lönefyllnad jämlikt 6 punkten kungörelsen den 26 november 1937, nr 901, icke skulle få åtnjutas, stadgades därjämte rätt för sådana folk- och småskollärare, som voro berät-tigade till personlig lönefyllnad av nämnt slag, att genom i vederbörlig ord-ning gjord anmälan bibehållas vid före den 1 juli 1939 gällande avlöningsför-måner.

Jämväl för innevarande budgetår gälla provisoriska avlöningsbestämmelser för folk- och småskollärare m. fl. samt nomadlärare. Kungörelser härom hava utfärdats den 21 juni 1940 (nr 700 och 701). I fråga om arvodesbelopp för timlärare gälla bestämmelserna i kungörelsen den 30 december 1940 (nr 1067). Föreskrifterna innebära väsentligen förlängd giltighet av de för bud-getåret 1939/40 gällande. Vissa kompletteringar i fråga om avlöningsför-månerna under tjänstledighet för militär tjänstgöring hava dock vidtagits, varjämte timlärararvodena undergått viss omreglering. Liksom beträffande föregående budgetår hava vissa lärargrupper beretts möjlighet att genom ve-derbörlig anmälan varda bibehållna vid äldre avlöningsbestämmelser.

För budgetåret 1941/42 föreslår jag, att de nu gällande provisoriska avlö-ningsbestämmelserna för folk- och småskollärare och med dem i avlönings-hänseende likställda befattningshavare samt nomadlärare — i likhet med vad som i statsverkspropositionen förordats beträffande provisoriska avlö-ningsbestämmelser för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mel-lanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor — skola erhålla för-längd giltighet. Jag förordar dock, att i de provisoriska bestämmelser, som vid bifall till detta förslag böra utfärdas för nästa budgetår, även intagas föreskrifter, avseende jämkning i gällande grunder för bestämmandet av av-drag för tjänstebostad. Dessutom böra iakttagas de ändringar beträffande rätten för vissa lärare att uppbära språktillägg samt i fråga om beloppet för sådant tillägg, som chefen för ecklesiastikdepartementet föreslår vid anmä-lan denna dag av fråga om anslag för budgetåret 1941/42 till folk- och små-skoleseminarier m. m.

14 § avlöningsreglementet för lärare vid folk- och småskolor (1937: 868) lyder sålunda:

Har lärare fått sig anvisad tjänstebostad, skall han månadsvis lämna ersättning för densamma genom avdrag å avlöningen. Är bostadsinnehavare på grund av tjänstledighet eller av annan anledning icke berättigad att uppbära någon avlöning för månaden eller förslår ej utgående avlöningsbelopp, skall nämnda ersättning eller vad däri brister i stället kontant inbetalas.

Ersättning för tjänstebostad, som i väsentliga avseenden uppfyller fordringarna i gällande boställsordning, jämte bränsle skall utgå med för olika hyresgrupper nedan angivna belopp, för redovisningsår räknat:

För tjänstebostad innehållande:	H y r e s g r u p p								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
	K r o n o r								
1 rum och kök	282	366	450	534	618	702	786	870	954
2 rum och kök	420	552	684	816	948	1 080	1 212	1 344	1 476
3 rum och kök	564	738	912	1 086	1 260	1 434	1 608	1 782	1 956

Fördelningen å nämnda nio hyresgrupper av de orter, där lärarna äro stationerade, fastställas av Kungl. Maj:t på grundval av utredning rörande de för orterna gällande hyreskostnaderna.

Vid tillämpning av bestämmelserna i denna paragraf skall iakttagas, att lärare, åt vilken som tjänstebostad anvisas större lägenhet än som motsvarar boställsordningens bestämmelser, icke skall vara skyldig att på grund därav erlægga högre ersättning än vad eljest skulle vara fallet.

Har lärare fått sig anvisad tjänstebostad, som ej i väsentliga avseenden uppfyller fordringarna i gällande boställsordning, skall den ersättning, som läraren enligt bestämmelserna i denna paragraf skall erlægga för bostaden, av skolstyrelsen nedsättas med det belopp, som prövas skäligt i förhållande till vad som i sådant avseende brister.

Enligt 8 § avlöningsreglementet för nomadlärare (1938: 419) gäller, att nomadlärare, som fått sig anvisad tjänstebostad, skall månadsvis lämna ersättning för densamma i enlighet med nyssnämnda föreskrifter; dock att ersättning icke skall lämnas för bostad, som tillhandahålles lärare vid visteskola förlagd till eller i närheten av nomadlapparnas sommarvisten.

I skrivelse den 31 december 1940 har *statens bostadsnämnd* anfört bland annat följande:

Enligt gällande civila avlöningsreglemente skall den ersättning, vilken tjänsteman skall genom avdrag å avlöning — eller i visst fall genom kontant inbetalning — månadsvis erlægga för begagnande av tjänstebostad — varmed förstås av statsverket ägd eller disponerad lägenhet, vars upplåtande åt viss tjänsteman vid vederbörande verk finnes påkallat ur tjänstesynpunkt — bestämmas med hänsyn till det pris, som å orten i allmänhet gäller för lägenhet, vilken beträffande storlek och bekvämlighet samt beskaffenhet i övrigt kan anses likvärdig med tjänstebostaden. I ersättningen skall i förekommande fall inbegripas gottgörelse för centraluppvärmning. Då på grund av särskilda omständigheter prövas skäligt att tillhandahålla tjänsteman

bränsle för hans bostad — varmed lärere kunna åsyftas sådana fall, där verket icke tillhandahåller fri värme genom centraluppvärmning, eller på vissa håll, där tjänstebostaden är inrymd i ett med centraluppvärmningsanordning försedd enfamiljshus — skall tjänstemannen erlægga ersättning därför, beräknad efter myndighetens självkostnadspris.

Bestämmelser i ämnet av samma innehåll förekomma även i vissa andra avlöningsreglementen.

Ifrågavarande regler hava givits i syfte att söka åstadkomma likställighet i avlöningshänseende mellan befattningshavare med och utan tjänstebostad.

På senare tid hava av kända skäl priserna å till bostadsuppvärmning avsett bränsle stigit, och befattningshavare utan tjänstebostad hava till följd därav i allmänhet fått vidkännas ökade kostnader för uppvärmning av sina bostäder antingen direkt vid uppköp av bränsle eller indirekt genom hyres-tillägg enligt bränsleklausuler, som numera allmänt förekomma i de i den allmänna hyresmarknaden tillämpade hyreskontrakten. En sådan klausul för beräkning av bränslekostnaderna för värme och varmvatten i förhyrd bostadslägenhet har utarbetats av socialstyrelsen. Denna klausul innebär, bland annat, att tillägg till hyran skall utgå vid stegring av priset å det för uppvärmning använda huvudbränslet och att bestämmande för nämnda tilläggs storlek under varje period av hyrestiden — kalenderkvartal eller kalendermånad — skall vara prisnoteringen den 25 i närmast föregående månad. Upprätthållandet av nyssnämnda syfte med förutberörda regler i bland annat civila avlöningsreglementet synes böra betinga, att även befattningshavare med tjänstebostad få vidkännas liknande tillägg till ersättningen för tjänstebostaden eller höjning av den särskilda ersättningen för av vederbörande myndighet tillhandahållet bränsle.

Bostadsnämnden har genom hänvändelse till vissa av de myndigheter, vilka hava tjänstebostadsfastigheter under sin förvaltning, sökt inhämta, huruvida dessa myndigheter haft det nu ifrågavarande spörsmålet under bedömande. Av de svar, som nämnden fått mottaga, framgår, att inom de flesta av de berörda förvaltningsgrenarna det av nämnden angivna spörsmålet redan varit beaktat, och det bör kunna förutsättas, att de åtgärder, som av vederbörande myndigheter redan vidtagits eller äro avsedda att av dem vidtagas, skola kunna vara tillfyllest för att uppnå det förut av nämnden angivna syftet. Motsvarande åtgärder borde emellertid, därest så ej redan skett, vidtagas även inom andra grenar av statsförvaltningen, där det förekommer, att tjänstebostäder upplåtas. Med hänsyn härtill har inom bostadsnämnden ifrågasatts, huruvida icke lämpligen en generell anmodan borde utgå till de fastighetsförvaltande myndigheterna att vidtaga åtgärder i det angivna syftet.

Särskilt borde åtgärder av åsyftad innebörd vara påkallade i sådana fall, där ersättningen för bostadsförmånen jämte värme utgår med fasta belopp. Så är exempelvis förhållandet med den ersättning, som jämlikt avlöningsreglementet den 30 september 1937 skall erläggas av lärare vid folk- och småskolor. Redan den omständigheten, att ersättningen för själva tjänstebostaden skall erläggas med ett efter hyresförhållandena för åtskilliga år sedan beräknat fast belopp och att denna ersättning sålunda icke influeras av inträdda växlingar i den allmänna hyresnivån i vederbörande ort, innebär, även om praktiska skäl kunna i fråga om stora personalgrupper och för mera normala förhållanden åberopas för ett system med fasta ersättningsbelopp, ett enligt nämndens förmenande betänkligt avsteg från de i avlöningsreglementena i allmänhet gällande grunderna för beräkning av den ersättning, tjänstebostadshavare skall erlægga. Än mera framträdande blir detta avsteg under nu inträdda allmänna utveckling å bostadsmarknadens

område därigenom att jämväl ersättningen för bostadens uppvärmning inkluderas i det fasta ersättningsbeloppet.

Såsom särskilt skäl för behovet av en generell anmodan av den åsyftade innebörden kan framhållas, att vid de av socialstyrelsen verkställda beräkningarna av de allmänna levnadskostnaderna, vilka ligga till grund för beräkandet av de rörliga tilläggen, hänsyn även toges till förändringarna icke blott i den allmänna bostadshyresnivån utan även i de allmänna priserna för bränsle. Jämväl de särskilda rörliga kristillägg, vilka jämlikt riksdagens nyligen fattade beslut skola utgå efter viss höjning av de allmänna levnadskostnaderna, kunna, därest den nuvarande levnadskostnadsutvecklingen fortsätter, komma att påverkas av förändringar i den allmänna bostadshyresnivån och de allmänna bränslepriserna. Det synes då berättigat, att tjänstebostadshavare, i likhet med vad fallet allmänt är i fråga om tjänstemän utan tjänstebostad, får vidkännas den kostnadsökning för bostadens uppvärmning, som ansetts böra påverka de rörliga tilläggen och eventuellt även de rörliga kristilläggen i höjande riktning. Eljest beredes tjänstebostadshavaren kompensation för en av dyrtid föranledd levnadskostnadsökning, som icke träffat honom.

Även i sådana fall, när myndighet, som upplåtit tjänstebostad, på grund av särskilda omständigheter prövat skäligt tillhandahålla tjänstemannen bränsle för hans bostad, för vilket han jämlikt civila avlöningsreglementets förut återgivna föreskrift skall erlagga ersättning efter myndighetens självkostnadspris, läser det kunna inträffa, att tjänstemannen kommer att i nu förevarande hänseende åtnjuta fördelar, som icke komma tjänsteman utan tjänstebostad till del. Därest i undantagsfall på grund av särskilda omständigheter denna väg under nu rådande förhållanden skäligen anses böra utnyttjas för att bereda bostadsuppvärmning, bör i varje fall ersättningen beräknas icke efter den kostnad, myndigheten på sin tid fått vidkännas för anskaffande av det individuella bränsle, varom fråga är, utan efter kostnaden för nyanskaffning av motsvarande kvantitet bränsle.

Bostadsnämnden anser sig böra framhålla, att en reglering av ersättningen för själva tjänstebostaden i förhållande till förändringarna i den allmänna hyresnivån i vederbörande ort givetvis även är påkallad. Man torde emellertid kunna utgå från, att sådan reglering periodvis, vanligen årligen, i regel kommer att äga rum för iakttagande av civila avlöningsreglementets och andra jämställda avlöningsreglementens föreskrifter, enligt vilka ersättningen skall beräknas med hänsyn till hyresnivån i vederbörande ort.

Under åberopande av vad sålunda anförts har bostadsnämnden hemställt, att det måtte tagas under övervägande, huruvida icke lämpligen

dels vederbörande myndigheter borde anmodas att uppmärksamma, att den ersättning, tjänstebostadshavare skall erlagga för uppvärmning av tjänstebostad eller för härför erforderligt av myndigheten tillhandahållet bränsle, bör periodvis regleras i förhållande till de allmänna förändringarna av priserna å till bostadsuppvärmning avsett bränsle,

dels ock för sådant fall, där ersättning för uppvärmning av tjänstebostad på grund av särskilda föreskrifter inrymmes i ett för bostadsförmånen utgående fast årligt belopp, genom tilläggsbestämmelser eller förändrade stadganden borde åtminstone föreskrivas, att ersättningen, till den del densamma avser tjänstebostadens uppvärmning, skall periodvis regleras på sätt nyss angivits.

Över bostadsnämndens framställning hava infordrade utlåtanden avgivits av allmänna lönenämnden den 24 februari, av skolöverstyrelsen den 1 mars och av socialstyrelsen den 4 mars 1941. Socialstyrelsen har i sitt utlåtande jämväl yttrat sig över en i ärendet från centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskolläraryörening verkställande utskott inkommen skrift. Jämväl styrelsen för Sveriges folkskolläraryörebund har inkommit med en skrift i ämnet.

Allmänna lönenämnden har anfört huvudsakligen följande.

Vad först angår de fall, då ersättningen för uppvärmning icke ingår i ett för bostadsförmånen jämlikt särskilda föreskrifter fastställt årligt belopp, delar lönenämnden bostadsnämndens uppfattning, att den ersättning, som tjänstebostadsinnehavare skall erlagga för uppvärmning av bostaden eller för av myndigheten tillhandahållet bränsle, bör periodvis bestämmas med hänsynstagande till de allmänna förändringarna i priserna å bostadsbränsle. Såsom bostadsnämnden även framhållit, är en dylik anordning motiverad särskilt i betraktande därav, att vid beräkandet genom socialstyrelsens försorg av de allmänna levnadskostnaderna, vilka ligga till grund för bestämmandet av rörligt tillägg och kristillägg, hänsyn även tages till de allmänna bränslepriserna.

Av den förebragta utredningen framgår, att ämbetsverken i allmänhet tagit viss hänsyn till de ökade uppvärmningskostnaderna, när det gällt att bestämma den ersättning, som tjänstebostadsinnehavare skall erlagga. Bostadsnämndens undersökning har emellertid endast omfattat en del av de myndigheter, som tillhandahålla tjänstebostäder. Beträffande resultatet av sagda undersökning må även framhållas, att någon enhetlig princip i fråga om regleringen av ersättningen för uppvärmning icke tillämpats. I åtskilliga fall synes dock socialstyrelsens bränsleklausul för vanliga hyreskontrakt hava fått tjäna såsom förebild, för den händelse verket tillhandahåller värme och varmvatten.

Då det torde vara önskvärt, att likartade grunder för bestämmandet av ersättning för uppvärmning av tjänstebostad i möjligaste mån tillämpas inom hela statsförvaltningen — däri inbegripet även de militära förvaltningsgrenarna — får lönenämnden tillstyrka, att vederbörande myndigheter exempelvis genom cirkulär eller dylikt anmodas att vidtaga åtgärder i det av bostadsnämnden angivna syftet. Enligt lönenämndens mening bör därvid framhållas, att socialstyrelsens bränsleklausul bör tillämpas i alla fall, där så utan svårighet kan ske. För den händelse av praktiska skäl annat tillvägagångssätt finnes påkallat, bör emellertid nämnda klausul följas i sina allmänna riktlinjer, så att i möjligaste mån samma resultat erhålles. Därest myndigheten tillhandahåller bränsle, för vilket ersättningen jämlikt gällande avlöningsförfattningar skall utgå enligt myndighetens självkostnadspris, vill det förefalla lönenämnden lämpligt, att på sätt bostadsnämnden anfört ersättningen beräknas med hänsynstagande till nyanskaffningskostnaderna.

Vad härefter angår de av bostadsnämnden anförda fallen, där ersättning för uppvärmning av tjänstebostad på grund av särskilda föreskrifter inrymmes i ett för bostadsförmånen utgående fast årligt belopp, vill lönenämnden framhålla, att enligt vad som framgår av bostadsnämndens skrivelse härmed närmast torde åsyftas den anordning, som förekommer enligt avlöningsreglementet 1937: 868 för lärare vid folk- och småskolor.

Av förarbetena till nyssnämnda avlöningsreglemente framgår, att de i 14 § angivna ersättningsbeloppen grundats på de av socialstyrelsen i samband med indelningarna av rikets olika orter i dyrortsgrupper uppskattade

hyresvärdena. Med hänsyn till beskaffenheten av lärarnas tjänstebostäder höjdes emellertid det av socialstyrelsen beräknade medelhyresvärdet med omkring 15 procent. Härtill kom en beräknad värmekostnad av 40 kronor per år och eldstad.

I likhet med bostadsnämnden anser allmänna lönenämnden rimligt, att åtgärder även i de nu ifrågavarande fallen vidtagas i det i den remitterade framställningen angivna syftet. Beträffande till en början spörsmålet, huru dylika åtgärder rent formellt sett böra genomföras, synas olika lösningar möjliga. En tänkbar väg vore att företaga en allmän justering av de i 14 § intagna ersättningsbeloppen. Då emellertid ersättningen för bränsle ingår som en jämförelsevis ringa del av sagda belopp, synes lönenämnden denna utväg mindre lämplig. Även den omständigheten att här är fråga om ett av särskilda förhållanden betingat provisorium talar mot en dylik omjustering. Ett annat alternativ är att reglera den förevarande frågan i samband med fastställande av bestämmelser om kristillägg. Framhållas må emellertid, att föreskrifter om kristillägg redan utfärdats för hela det nu löpande kalenderåret. Lönenämnden vill för sin del förorda en annan lösning, nämligen att särskilda bestämmelser i ämnet utfärdas i samband med förlängning av de provisoriska avlöningsbestämmelserna för lärare vid folk- och småskolor. I sådant hänseende må erinras, att de nuvarande bestämmelserna, vilka innefattas i kungörelsen 1940: 700, skola lända till efterrättelse under budgetåret 1940/41.

Vidkommande härefter själva sakfrågan vill lönenämnden förorda, att i de provisoriska avlöningsbestämmelserna ett stadgande införes om skyldighet för lärare, som fått sig anvisad tjänstebostad, att under rådande extraordinära förhållanden lämna särskild ersättning för bränsle utöver vad som ingår i de i 14 § avlöningsreglementet 1937: 868 fastställda beloppen. Storleken av en dylik särskild ersättning torde böra bestämmas med hänsyn till den allmänna utvecklingen av bränslepriserna. Enligt vad som framgår av en av nämnden införskaffad promemoria av tillförordnade förste aktuarien i socialstyrelsen G. Berggren grundades det vid löneregleringen beräknade värdet av bränslekostnaderna å 40 kronor för år och eldstad närmast på priserna åren 1934 och 1935. Sedan dess hava bränslekostnaderna enligt av socialstyrelsen insamlade prisuppgifter från 49 ombudsor (städer och stadsliknande samhällen) visat en till en början mindre men efter stormaktskrigets utbrott den 1 september 1939 mera avsevärd stegring. Ökningen av bränslepriserna, avseende ved samt kol och koks (vägda enligt socialstyrelsens normalbudget), utgjorde sålunda enligt nyssnämnda promemoria 18 procent från år 1935 till den 1 september 1939 samt 66 procent från sistnämnda datum till den 1 februari 1941. Med hänsyn till den ifrågavarande prisökningen å bränsle under sist angivna tid synes lönenämnden rimligt, att i nuvarande läge den tidigare beräknade bränslekostnaden — 40 kronor per år och eldstad — höjes med förslagsvis 60 procent eller 24 kronor.

Lönenämnden har haft under övervägande, huruvida någon differentiering bör ske med hänsyn till förhållandena på olika orter, men nämnden håller obetingat före, att ett enhetligt belopp för hela landet är att föredraga. En individuell prövning av den särskilda ersättningen skulle säkerligen medföra betydande praktiska olägenheter särskilt i fråga om statsbidragsrequisitionerna, vartill kommer, att en dylik anordning i många fall skulle föranleda tvister rörande ersättningens storlek. Framhållas må jämväl, att bestämmelserna i 14 § avlöningsreglementet 1937: 868 bygga på en summarisk värdesättning.

Ett annat spörsmål, som framställer sig i detta sammanhang, är för huru lång tid den särskilda ersättningen bör fastställas. Då de ifrågavarande be-

stämmelelserna skola tillämpas av ett stort antal skoldistrikt för över 20,000 lärare synes det lönenämnden av praktiska skäl önskvärt, att ändringar i ersättningsbeloppet om möjligt undvikas under löpande budgetår, även om de allmänna bränslepriserna komma att undergå förändringar. Därest bränslepriserna under tiden skulle komma att undergå ytterligare betydande stegringar, finnes ju möjlighet att taga hänsyn härtill vid förlängning av de provisoriska bestämmelserna för påföljande budgetår. Skulle under budgetåret 1941/42 priserna sjunka, må erinras, att stegringen till och med innevarande budgetår icke alls påverkat lärarnas löneförmåner. Lönenämnden vill med hänsyn till det anförda föreslå, att den särskilda ersättningen under hela budgetåret 1941/42 må utgå med samma belopp oberoende av eventuella ändringar i bränslepriserna eller sålunda med 24 kronor för år och eldstad. Ersättningen skulle sålunda komma att uppgå till 48, 72 eller 96 kronor för år alltefter bostadens storlek.

Lönenämnden förutsätter, att den ifrågavarande ersättningen med avseende å statsbidragets beräknande bör likställas med den i 14 § meranämnda avlöningsreglemente angivna bostadsersättningen, vilket givetvis påverkar anslagsbehovet för folkskoleväsendet. Erforderliga föreskrifter i nu berörda hänseende torde böra utfärdas.

Slutligen får lönenämnden framhålla, att de här ifrågasatta anordningarna med avseende å avlöningen till folk- och småskollärare torde böra underkastas riksdagens prövning.

Lönenämnden vill emellertid erinra, att ersättning för anvisad tjänstebostad jämte bränsle även i vissa andra fall utgår enligt de i 14 § avlöningsreglementet 1937: 868 angivna grunderna. Detta gäller exempelvis i vissa fall enligt kungörelsen 1937: 955 angående utsträckt tillämpning av avlöningsreglementet för lärare vid folk- och småskolor ävensom enligt avlöningsreglementet 1938: 419 för nomadlärare. Lönenämnden vill med hänsyn härtill förorda, att Kungl. Maj:t utverkar generellt bemyndigande från riksdagens sida att i samtliga fall, där ersättning för uppvärmning av tjänstebostad inrymmer i ett för bostadsförmånen utgående fast årligt belopp, utfärda erforderliga föreskrifter enligt i huvudsak ovan föreslagna grunder.

Centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskolläraryörening verkställande utskott och styrelsen för Sveriges folkskolläraryörebund hava hemställt, att den särskilda ersättning för uppvärmning av tjänstebostad, som av allmänna lönenämnden föreslagits skola utgå under redovisningsåret 1941/42 måtte bestämmas efter lägre procenttal än lönenämnden ifrågasatt. Förstnämnda styrelse har föreslagit, att förhöjningen sker med 45 procent. Den senare styrelsen har ifrågasatt förhöjning med 45—50 procent.

Skolöverstyrelsen har anfört huvudsakligen följande.

Överstyrelsen kan för sin del ansluta sig till vad bostadsnämnden anfört därom, att tjänstemän, vilka bebo för dem upplåtta tjänstebostäder, varvid uppvärmningen ingår i hyran, med nuvarande bränslepriser ofta kommit i ett ekonomiskt bättre läge än andra motsvarande befattningshavare, vilka förhyra bostäder i den allmänna marknaden. I det senare fallet måste nämligen tjänstemannen i regel vidkännas ökade kostnader för bostadens uppvärmning, antingen i form av tillägg till hyran på grund av särskild s. k. bränsleklausul eller vid inköp av bränsle för bostadens uppvärmning.

Vad beträffar *folk- och småskollärare* äro för dessa befattningshavare hyresavdragen fastställda i 14 § avlöningsreglementet för lärare vid folk- och småskolor. Dessa avdrag hava icke undergått någon höjning. Det synes där-

för enligt överstyrelsens mening icke orimligt att i nuvarande läge vidtaga en justering uppåt av nämnda siffror.

Förevarande spörsmål kan emellertid betraktas ur två olika synpunkter, nämligen å ena sidan skäligheten av den hyra lärare erligger för tjänstebostad med bränsle, å andra sidan lönekostnadernas fördelning mellan stat och kommun. En höjning av hyran för tjänstebostad med bränsle ligger närmast till hands. En dylik åtgärd behövde endast innebära, att lärare, som bebor åt honom upplåten tjänstebostad, skulle vidkännas en provisorisk förhöjning av den i avlöningsreglementets 14 § fastställda ersättningen för bostad. Därest höjningen reglerades genom en särskild kungörelse, som endast hade mera provisorisk karaktär, skulle statsbidragsbestämmelserna icke behöva ändras, och anordningen bleve allenast ett ekonomiskt mellanhavande mellan lärare och skoldistrikt i sådana fall, där distriktet tillhandahölle tjänstebostad. Däremot skulle skoldistrikt, som avlöna sina lärare med bruttolön, vara helt oberörda av bestämmelsen, och statsutgifterna skulle icke heller påverkas. Såsom bostadsnämnden tagit upp ämnet, borde en lösning efter nu angivna linje kunna komma i fråga. Den skulle alltså innebära, att lärare, som bebo tjänstebostäder, finge i likhet med andra lärare bära den stegring i bränslepriserna, som särskilt under senaste året inträtt. Skoldistriktet bleve i motsvarande utsträckning befriade från nämnda merutgift.

Enligt allmänna lönenämndens yttrande över bostadsnämndens framställning borde emellertid statsbidraget minskas i samma utsträckning som hyresavdraget höjdes. Höjningen av bostadsavdragen vid utanordnande av statsbidrag skulle alltså omfatta *samtliga* lärare. Detta bleve en naturlig följd om de i avlöningsreglementets 14 § angivna beloppen ändras. Jämlikt kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m. skall nämligen nämnda statsbidrag utgå med ett belopp, motsvarande avlöningen minskad med i 14 § avlöningsreglementet angivet bostadsavdrag. Sökes en lösning efter denna linje, komme statens utgifter för lärarlönerna att minskas i samma utsträckning, som bostadsavdraget höjdes. Detta skulle innebära, att lärare, som innehava tjänstebostäder, finge en något mindre kontantlön än för närvarande, medan skoldistriktets kostnader i dessa fall kvarstode oförändrade. I de fall åter, där lärare avlönas med bruttolön, skulle lärarnas ekonomiska förhållanden icke påverkas, under det skoldistriktet finge sina utgifter ökade med samma belopp, varmed bostadsavdraget höjdes.

Ställningstagandet till här angivna alternativ blir i sista hand beroende av, huruvida man anser skäligt att i nuvarande situation låta skoldistriktet bära relativt ökad del av lönekostnaderna. Enligt överstyrelsens mening kunna vissa skäl anföras för att så sker. Sålunda uppbära lärare rörligt tillägg och kristillägg även på den del av lönen, som motsvarar avdrag för upplåtande av tjänstebostad. Hittills har därigenom statsverket burit hela den ökade kostnad för lärarlönerna, som uppstått genom prisstegringen, om man bortser från de fall, där skoldistriktet vid tillhandahållande av tjänstebostäder in natura fått vidkännas ökade kostnader för bostädernas uppvärmning. Reellt har alltså en förskjutning inträtt i förhållandet mellan statens och kommunernas kostnader för lärarlöner till statens nackdel. Det synes därför icke orimligt att genom provisorisk höjning av i 14 § angivna belopp något minska statsutgifterna och öka kostnaderna i motsvarande grad även för de skoldistrikt, som avlöna lärarna med bruttolön. Överstyrelsen får alltså förorda att, på sätt lönenämnden föreslagit, i samband med utfärdande av provisoriska avlöningsföreskrifter för budgetåret 1941/42 en höjning av beloppen i 14 § företages. Likaså kan överstyrelsen ansluta sig till lönenämndens förslag, att ändring häri icke bör ske under löpande budgetår, utan böra eventuella bestämmelser ha avseende å hela nyssnämnda redovisningsår.

Lönenämnden har med utgångspunkt från att bränslekostnaderna vid fastställande av de nuvarande bostadsavdragen beräknats till 40 kronor per eldstad ifrågasatt en förhöjning med 60 procent. Det undandrager sig givetvis överstyrelsens bedömning, huruvida nämnda höjning är skäligen med hänsyn till priserna på bränslemarknaden. Dock synes det överstyrelsen, som om den beräknade totala kostnaden för bränsle bleve relativt hög för den rena landsbygden, där bostäderna i allmänhet uppvärmas med ved, vars anskaffning ej torde bereda skoldistriktet så stora utgifter. Då emellertid bränslekostnaden vid fastställandet av nuvarande bostadsavdrag upptagits fämligen summariskt, har överstyrelsen i sina beräkningar utgått från den av lönenämnden föreslagna höjningen, vilken innebär en ökning av bostadsavdraget med respektive 96, 72 och 48 kronor för bostad om respektive tre, två samt ett rum och kök.

Enligt överstyrelsens beräkningar skulle förslaget genomförande medföra en minskning av statens årskostnader för folk- och småskollära avlöning med omkring 1,800,000 kronor. Dessutom skulle statsutgifterna för avlöning av lärare vid vissa sjukvårdsanstalter m. m. samt av föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skolhem och arbetsstugor något minska.

Efter det överstyrelsen framlagt dessa beräkningar ävensom berört vissa andra frågor, som icke i detta sammanhang torde böra upptagas till bedömning, har överstyrelsen fortsatt på följande sätt:

Överstyrelsen har med det anförda berört remissfrågan, i vad densamma avser folkskolor och likställda undervisningsanstalter. Beträffande de allmänna läroverken och andra under överstyrelsens inseende stående läroanstalter — frånsett folkskoleväsendet — torde förhållandena i fråga om hyra för tjänstebostäder i stort sett motsvara, vad som gäller inom den civila statsförvaltningen. Vid de allmänna läroverken åtnjuter dock befattningshavare, som bebor tjänstebostad, i regel icke bränsle in natura. Hyran fastställs för undervisningsväsendets del i allmänhet av byggnadsstyrelsen. Överstyrelsen har intet att invända mot att, på sätt bostadsnämnden föreslagit, frågan om hyresersättning i de fall, där uppvärmning ingår i hyreskostnaden, regleras i förhållande till de allmänna förändringarna av priserna å bränsle för bostadsuppvärmning.

Socialstyrelsen har anfört huvudsakligen följande.

Socialstyrelsen anser välgående skäl föreligga för en reglering av ersättningen för uppvärmning av tjänstebostad.

Med avseende å den kategori tjänstebostäder, där särskild ersättning för uppvärmning av tjänstebostad eller för härför av myndigheten tillhålllet bränsle erlägges av tjänstebostadshavaren, anser styrelsen i likhet med allmänna lönenämnden, att vid kostnadsökningens uttagande i möjligaste mån enhetliga bestämmelser böra tillämpas inom statsförvaltningen. Härvid bör den av socialstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t utarbetade bränsleklausulen, där så lämpligen kan ske, läggas till grund för beräkning av ersättningen. Denna klausul har icke bindande karaktär utan är endast avsedd att vara normgivande mellan parterna i det särskilda fallet. Det är emellertid önskvärdt, att staten såsom hyresvärd — där icke särskilda förhållanden motivera andra beräkningsgrunder — själv använder den bränsleklausul, som utarbetats av en statlig myndighet och rekommenderats de enskilda parterna på hyresmarknaden.

I de speciella fall, där de verkliga bränslekostnaderna läggas till grund för beräkningen av ersättning för bostadsuppvärmning, torde dock denna an-

ordning böra bibehållas även i fortsättningen, såsom i sådana fall möjliggörande ett större mått av exakthet än vid begagnande av beräkningsgrunder av mera schematisk karaktär.

De fall, där ersättningen för uppvärmning av tjänstebostad inrymmer i ett för bostadsförmånen utgående fast årligt belopp, avse främst lärarna vid folk- och småskolor. Då det här gäller en mycket omfattande grupp tjänstebostäder, tala bl. a. administrativa skäl för att ett möjligast enkelt system för fastställande av enhetliga bränsletillägg per budgetår kommer till användning. Socialstyrelsen ansluter sig till det av allmänna lönenämnden föreslagna tillvägagångssättet, enligt vilket den för bostadens uppvärmning beräknade ersättningen av 40 kronor för år och eldstad för nästkommande budgetår höjes med ett belopp, motsvarande bränslekostnadernas procentuella stegring efter krigsutbrottet, sådan denna stegring kommit till uttryck i socialstyrelsens prisstatistik.

I anledning av den remitterade skrivelsen från verkställande utskottet inom centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening får socialstyrelsen framhålla, att styrelsens uppgifter rörande bränslepriser avse 49 städer och stadsliknande samhällen, men att motsvarande prisuppgifter saknas för landsbygden. Socialstyrelsen vill emellertid uttala, att då man i 1937 års avlöningsreglemente för lärare vid folk- och småskolor, oaktat de faktiska bostadshyrornas stora lokala skiljaktigheter, ansett sig kunna räkna med ett enhetligt belopp för bränslekostnaden, det även finnes anledning att beräkna ett enhetligt tillägg å detta belopp.

Beträffande det föreslagna tilläggets storlek (60 procent) har verkställande utskottet inom centralstyrelsen gjort den invändningen, att det beräknats för högt. Häremot må framhållas, att den av socialstyrelsen beräknade prisstegringen å bränsle från 1 september 1939 till 1 februari 1941 utgjorde 66 procent. Härvid har tillämpats samma princip som i socialstyrelsens bränsleklausul, nämligen att för varje stegring av bränslepriset med fulla 10 procent ersättningen för uppvärmningen höjes med samma procentsats. Enligt av statens bränslekommission under hand inhämtade uppgifter torde bränslekostnadernas stegring på landsbygden efter krigsutbrottet anses minst motsvara den av socialstyrelsen angivna procentsatsen.

Av nu angivna skäl torde anledning saknas att räkna med en lägre prisfördyring än 60 procent eller 24 kronor för år och eldstad.

Med hänsyn till det anförda tillstyrker socialstyrelsen de av statens bostadsnämnd och allmänna lönenämnden framställda förslagen rörande reglering av ersättning för uppvärmning av tjänstebostad för statens befattningshavare.

För egen del ansluter jag mig till den av myndigheterna hävdade uppfattningen, att de ersättningar för tjänstebostäder, som utgå enligt träffade överenskommelser eller jämlikt av statens bostadsnämnd meddelade beslut, under sådana förhållanden, som nu råda, böra, om ersättningarna inbegripa gottgörelse för bostads uppvärmning, periodvis omregleras med hänsyn till bränsleprisens variationer. Det synes mig lämpligt, att härvid de principer, vilka innefattas i socialstyrelsens på Kungl. Maj:ts uppdrag utarbetade bränsleklausul, i allmänhet tillämpas. Kungl. Maj:t torde böra fästa statsmyndigheternas uppmärksamhet härpå. Jag återkommer senare i dag till denna fråga.

Befattningshavare, å vilka folk- och småskolläraernas avlöningsreglemente eller avlöningsreglementet för nomadlärare äger tillämpning, äro, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, skyldiga att erlægga ersättning

för tjänstebostad och bränsle med vissa i 14 § förstnämnda avlöningsreglemente angivna belopp. I anledning av statens bostadsnämnds framställning har allmänna lönenämnden föreslagit, att befattningshavarna under nuvarande förhållanden skulle vara skyldiga att utöver dessa belopp erlægga särskild ersättning för tjänstebostads uppvärmning. Denna särskilda ersättning anser lönenämnden böra bestämmas till 24 kronor för år och eldstad.

I likhet med skolöverstyrelsen och socialstyrelsen anser jag mig böra i sak tillstyrka lönenämndens förslag. För genomförandet av detsamma synes den anordningen böra vidtagas, att de i 14 § avlöningsreglementet för folk- och småskollärare angivna beloppen höjas. Föreskrifter härom torde böra intagas i de provisoriska avlöningsbestämmelserna för nästa budgetår. Påpekas må, att befattningshavare, vilka icke underkasta sig dessa provisoriska avlöningsbestämmelser, icke torde kunna åläggas utgiva högre tjänstebostadsersättning än vad nu gäller enligt avlöningsreglementet.

Enligt 3 § gällande kungörelse angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m. sker vid statsbidrags beräkning avdrag med ett belopp, motsvarande den i 14 § avlöningsreglementet för folk- och småskollärare angivna bostadsersättningen. Lönenämnden har ansett, att den av nämnden föreslagna särskilda bränsleersättningen borde vid beräkning av statsbidrag likställas med bostadsersättningen. Skolöverstyrelsen har på närmare anförda skäl biträtt denna uppfattning. Under hänvisning till de skäl, överstyrelsen åberopat, får jag förorda den sålunda ifrågasatta jämkningen av statsbidragsgrunderna. Kungl. Maj:t torde böra inhämta riksdagens bemyndigande att meddela för jämkningens genomförande erforderliga föreskrifter.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att

dels i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats för budgetåret 1941/42 utfärda provisoriska avlöningsbestämmelser för lärare vid folk- och småskolor m. fl.,

dels ock meddela de bestämmelser, som erfordras för genomförande av den i det föregående förordade jämkningen i gällande bestämmelser angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Hammarskiöld.